

Avaldamata artikkel – Riik registreeris sundüürnikud

Saadetud Postimehele 10. jaanuaril 2019

Sundüürnike andmebaasi koostamisega astus valitsus sammu tõelise õigusriigi poole ja tunnistab lähiajaloo tehtud vigu.

Võttis kaksikümmend kaheksa aastat, et omandireformi käigus kodudest välja tõstetud inimesed saaksid oma registreeritud nimekirja. Eelmise aasta lõpus sai see valmis ja anti rahandusministeeriumile üle. Küll mitte päris täiuslik, sest osa andmeid on kohalikes omavalitsustes kaotsi läinud, kuid siiski ammendav, et võiksime lähiajalugu täpsemalt hindama asuda.

Nimekirjas on 5143 tagastatud maja, kus asus 57000 aadresskirjet välja tõstetud perede kohta. Kümnekond aastat tagasi tehti sarnase sisuga kaudne uuring korraga kolmes Balti riigis ja siis loetleti Eestis kokku 25000 leibkonda ehk umbes 75000 inimest, kes reformi käigus oma kodu kaotasid. Omandireformi uurimisele pühendunud Eesti Üürnike Liit kasutab oma töös numbrit 100000.

Tegelik ülekohtust haavatud inimeste arv on ehk veelgi suurem, sest lisaks senisest elukohast lahkuma sunnitud perekondadele said sügava moraalse trauma ka nende sugulased ja lähedased. Jäid ju ka Siberisse küüditatud eestlastest kodumaale maha nutvad tädid ja vanaemad, lastest rääkimata. Samamoodi ei unusta lapselapsed sundüürnikust vanaema või vanaisa kodu ja käivad seda aegajalt värava tagant piilumas.

Mõnele ei meeldi, kui tuhandetelt kodu röövinud omandireformi võrreldakse küüditamisega. Tegelikult tähendab küüditamine just kodust ilmajätmist ja inimese sunniviisilist ümber asustamist. Mida muide loetakse inimsusvastaseks kuriteoks.

Omandireformi käigus juhtunud ülekohus on palju tõsisem õiguslik probleem, kui seni on julgetud tunnistada. Minule on mitu korda ette heidetud, et miks kiskuda aastate taguseid haavu lahti. Olen vastanud, et neid ei saa lahti kiskuda, sest nad polegi kinni kasvanud. Küüditatute üldarv on tänu Memento tegevusele meil enamvähem täpselt teada, ja see oli 30000.

Praeguse valitsuse tegevuse tulemusena saame nüüd rääkida ka sundüürnike arvu suurusjärgust – ja neid on vähemalt poole rohkem kui Stalini ajal küüditatuid.

Termin „sundüürnik“ sündis üürnike liidus. See on isik, kes elas tagastatud elamus ja kellel oli selle tagastamise hetkel kehtiv üürisuhe. Kuigi ka tema elas oma kodus ametliku üürilepingu alusel nagu Lasnamäe, Mustamäe või Annelinna elanikud, jäi ta ilma õigusest oma korter erastada. Läbi mõtlemata seaduste järgi oli tema sunnitud jääma edasi üürnikuks.

Nõukogude ajal sai noor perekond endale riikliku elamispinna ehk korteri rangelt orderi alusel. See tekitas tähtajatu üürisuhte riigiga. Sisuliselt sai pereisa korteri endale nõ. igaveseks ajaks. Et eraomandit elamispinnale polnud, ei hoiatanud noori keegi, kui korter juhtus olema endises eramajas. Sellest kuulsid nad alles pärast Eesti taasiseseisvumist, kui algas majade ja vara tagastamine. Mille poolest oli eramaja üürnik hullem magalate omast? Aga just temast sai nüüd sunnitud üürnik, kel polnud õigust korteri erastamisele. Reformi käigus sündis suur ebavõrdsus, mille tekitamisest riik oma käed puhtaks pesi ja mis tänaseni heastamata. Iseenesest püstitas omandireformi aluste seadus ehk ORAS oma algsel kujul suurepärase põhimõtte: õigusvastaselt võõrandatud vara tuleb tagastada või kompenseerida endistele omanikele või nende õigusjärglastele. Sama seadus kehtestas ka teise ülla nõude, et tagastamise käigus ei tohi kahjustada teiste isikute seadusega kaitstud huve ega tekitada uut

ülekohut! Mis aga juhtus tegelikkuses? Ahnus ajas õigluse upakile ning lõhestas riigi kaheks: omanikud ja üürnikud. Kaheks tänaseni lepitamatuks „klassiks.” Kummalgi oma maailmavaade, klassiseisus ja partei, keda valida. Isegi aastail 2017-2018 töötanud omandireformi valitsuskomisjonis oli omanike ja üürnike esindajail raskusi ühist keelt leida. 2016. aasta sügisel esitasid üürnike liidu liikmed riigikogule petitsiooni, millel oli üle 5000 allkirja.

„Euroopa Liidu liikmesriigina peaks Eesti tunnustama inimeste koduõigust ja vähemalt nüüd, veerand sajandit hiljem, tunnustama tehtud ebaõiglust ja ülekohut ning kompenseerima riigi poolt tekitatud nii moraalse kui ka materiaalse kahju kodudest väljatõstetud inimestele. Ka neile, kes sunniti uue kodu soetamiseks pangalaenu keerisesse,” esitasid üürnikud oma nõudmisi. Ühtlasi anti ka üle seaduseelnõu, mis aitaks tekkinud patiseisu lahendada ja võimaldaks üürnikele tekitatud kahjude heastamist ning arvestaks varalist ja moraalselt kahju (vt sellekohaseid dokumente EÜL kodulehel www.kodueest.ee). Varalise kahjuna lähevad arvesse nii eluasemest kui selle parendamiseks tehtud kulutustest ilma jäämine, samuti kõik kulutused, mida üürnik pidi kandma endale uue eluaseme hankimisega, kaasa arvatud selleks võetud pangalaenud ja pangalaenude intressid.

Mõistes olukorra tõsidust, mida üürnike liidu liikmed avalikkuse ees korduvalt meenutasid, otsustas valitsusjuht Jüri Ratas luua omandireformi lahendamata küsimuste määratlemiseks, analüüsiks ja ettepanekute tegemiseks valitsuskomisjoni. Tallinna endise linnapeana teab peaminister sundüürnike valu teistest paremini. On ju reformi ohvrite arv pealinnas kõige suurem. Komisjon alustas tööd aprillis 2017. Sinna kuuluvad omanike liidu, üürnike liidu, Memento, rahandus- ja justiitsministeeriumi esindajad ning riigikogu liikmed. Komisjoni juhib riigihaldusminister Janek Mäggi.

Eelmise aasta lõpus esitas komisjon oma tööst kokkuvõtte valitsusele. Anti teada, et omandireformi andmekogu on valminud ja rahvastikuregistri poolt rahandusministeeriumile üle antud. Ühtlasi teatati, et kavas on tellida uuring vara õigusvastase võõrandamise ning omandireformi läbiviimise käigus ilmnenu probleemide ja nende leevendamise võimaluste kohta. Seega töö üürnike andmebaasiga jätkub.

Kui mõni inimene soovib teada, kas tema andmed on kantud andmekogusse ja kas need andmed on õiged, siis võib ta pöörduda päringuga rahandusministeeriumi poole. Juhtudeks, kui nime ei leita, sest nimekiri pole lõplik, tegid üürnikud komisjonile ettepaneku anda soovijaile võimalus ennast andmebaasi juurde registreerida.

Seega on alanud omandireformile õigusliku ja ajaloolise hinnangu andmine. Ilma selleta, et ajalugu omavahel selgeks rääkida, on raske ühtse rahvana edasi minna, ühiskonnas sidusust leida. Teame, et eestlasele on kodu kaotamine erakordselt raske katsumus.

Heimar Lenk

Üürnike Liidu juhatuse liige

omandireformi valitsuskomisjoni liige